

Natuurmonumenten

FORT KIJKUIT

Een nieuwe blik op de toekomst van het fort

Plan: Tony de Haan
Natuurmonumenten
juli 2009

● De Nieuwe Hollandse Waterlinie

Fort Kijkuit is een fort dat deel uitmaakt van de Nieuwe Hollandse waterlinie.

Dit was een militaire verdedigingslinie die zich uitstreckte van de voormalige Zuiderzee bij Muiden tot aan de Biesbosch. De Linie lag als een beschermende krans rondom de steden van Holland: Muiden, Utrecht, Vreeswijk, Gorinchem en was ongeveer 85 km lang en 3 tot 5 km breed.

Het verdedigingswapen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie was het water. Dit was te danken aan een ingenieus waterhuishoudkundig systeem van sluizen, inundatiekanalen en bestaande waterwegen en -keringen. Een schijnbaar klein laagje water, gemiddeld maar 40 cm. diep, was genoeg om het land verraderlijk en moeilijk begaanbaar te maken voor mensen, voertuigen of paarden. Tegelijkertijd was het te ondiep om per boot te bevaren. Totaal kon de Waterlinie binnen een kleine 3 weken onder water worden gezet. Dit noemt men inundatie.

Op zwakke punten werd de natuurlijke verdedigingslinie aangevuld met onder meer forten, kazematten en (groeps)schuilplaatsen. Daarnaast bestaat de Linie uit vijf vestingsteden Muiden, Weesp, Naarden, Gorinchem en Woudrichem.

Fort Kijkuit is op zo'n zwak punt gebouwd.

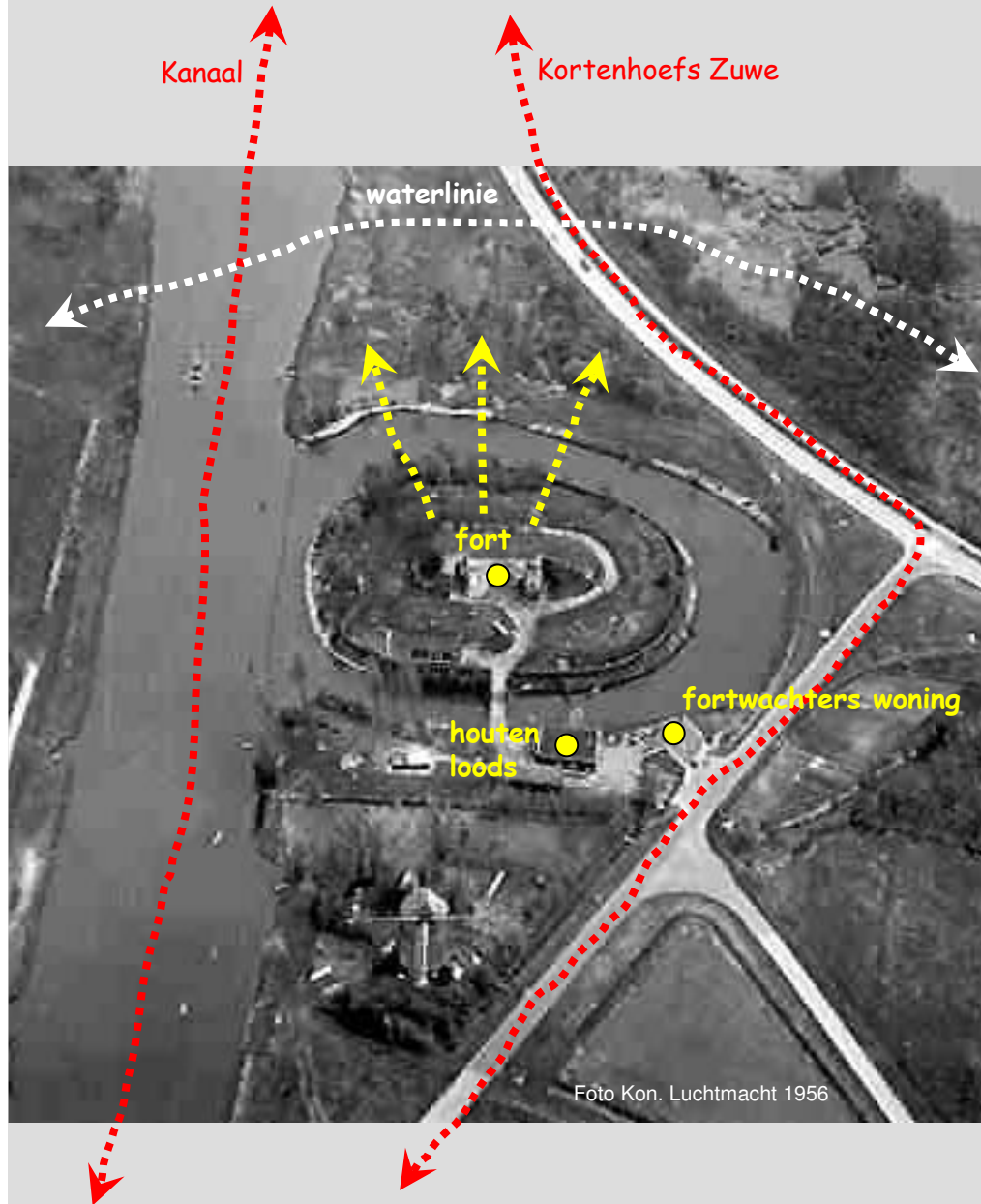
De Geschiedenis het Fort.

In **1803** werden in Vreeland, ter afsluiting van Kortenhoef en de Horstermeer en het plassengebied, twee borstweringen aangelegd.

In **1844-1847** werd op deze plaats aan de tegenwoordige weg Hilversum-Haarlem een Vierkante aarden redoute (kleine veldschans) met afgeronde hoeken gebouwd. Midden in de redoute kwam een verdedigbaar bomvrij wachthuis. Op het bovenvlak van dit wachthuis was een geschutopstelling, achter een met schietsleuven voorziene muur. Om het wachthuis liep een gracht met daarover een ophaalbrug. Het fort diende ter afsluiting van de Kortenhoefse Zuwe met het ernaast gelegen kanaal omdat ze de waterlinie doorsneden.

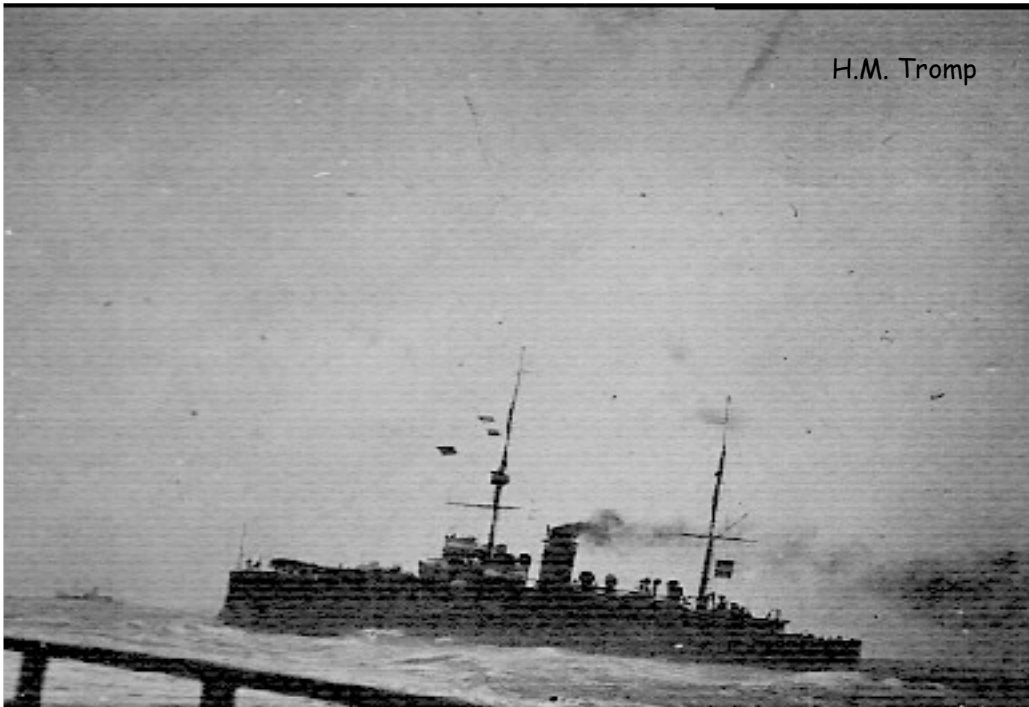
In **1880** werd het fort ingrijpend verbouwd; het wachthuis werd aangeaard, de geschutopstelling bovenop verviel en in plaats daarvan kwam een gronddekking en aan de flanken van het gebouw werden remises gebouwd. In de keel werd een kruitmagazijn met wacht gebouwd en de wal van traversen voorzien. Omstreeks die tijd werden buiten het fort ook een fortwachters woning en houten loods gebouwd.

In **1886** kwamen er een remise, betonnen borstweringsmuren met munitie nissen en een Batterij voor veldgeschut aan weerszijden achter het fort.

H.M. Tromp

stalen front van de kazemat met pantserplaten van het schip

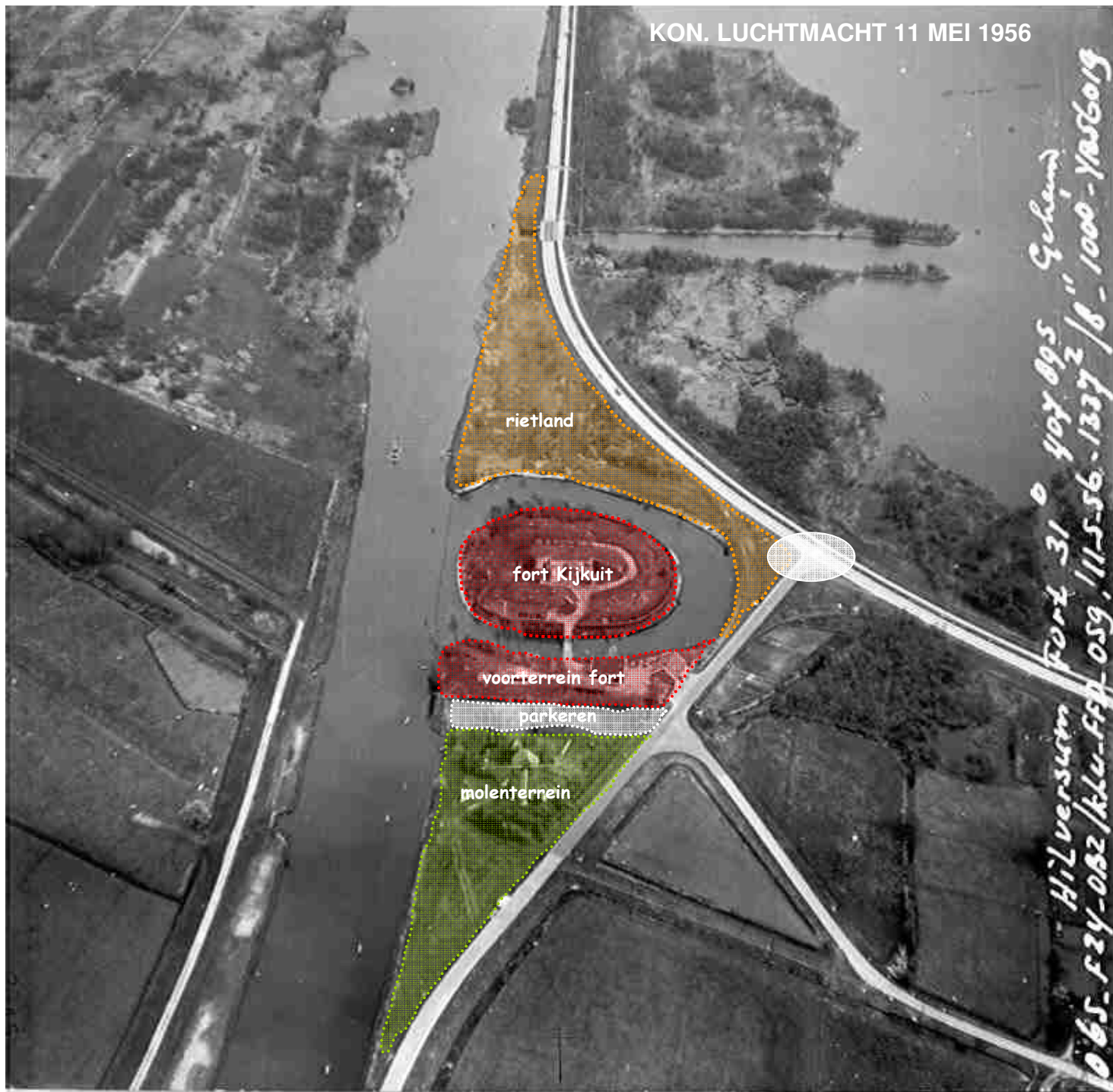

M. Verheeks

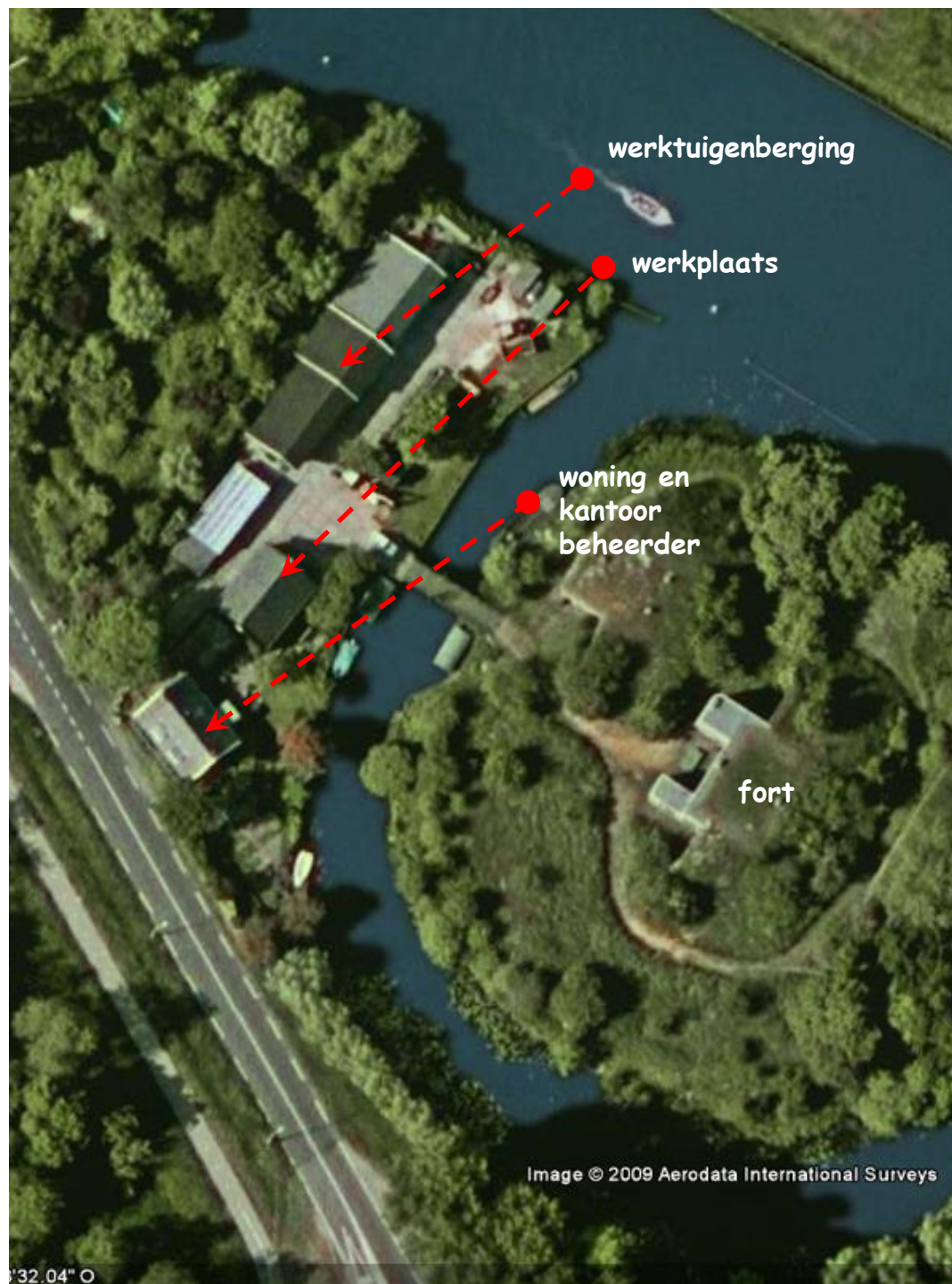
Bijzondere Kazemat

In **1933** werd op de plaats van de remise uit 1886 een bijzondere kazemat van gewapend beton gebouwd voor een mitrailleur en een kanon. Deze kazemat heeft een stalen front, gemaakt van pantserplaten van het in 1927 gesloopte pantserschip H.M. Tromp.

KON. LUCHTMACHT 11 MEI 1956

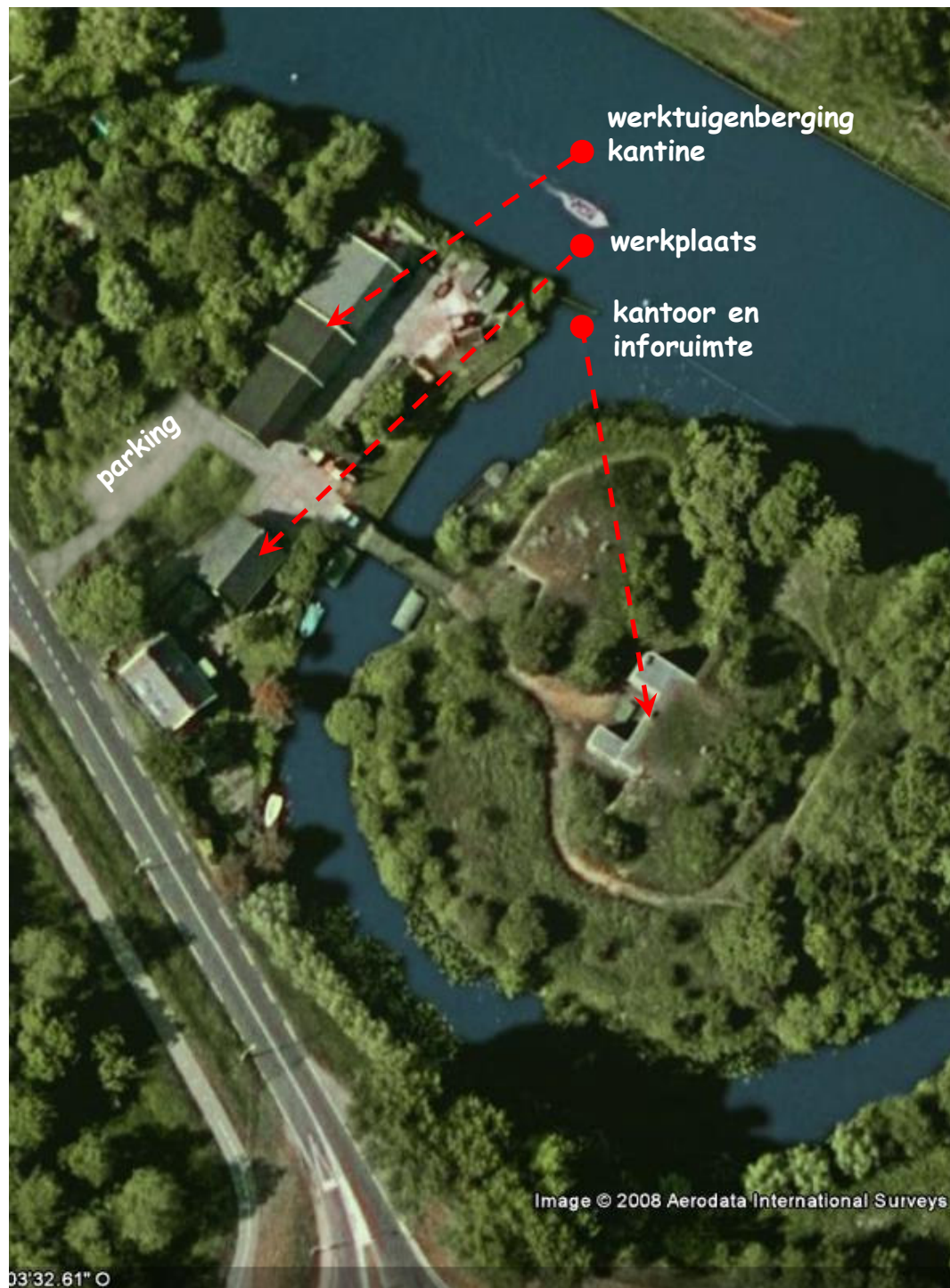
Ontwikkelingen 1990-2009

Begin jaren 90 heeft Natuurmonumenten ervoor gekozen om de beheereenheid Vechtplassen te vestigen bij het fort.

Voor het beheer van de natuurgebieden is een werktuigenberging op het voorterrein van het fort gebouwd en is er in de houten loods een werkplaats gemaakt. Verder is de fortwachters woning verbouwd tot woning en kantoor voor de beheerder.

Halverwege jaren 90 is de brug naar het fort gerestaureerd en is er in een gedeelte van de werktuigenberging een beheerkantoor gemaakt.

Ontwikkelingen

Omdat het fort aan restauratie toe is wil Natuurmonumenten het restaureren en een goede bestemming geven. Op het voorterrein van het fort zal parkeergelegenheid worden gemaakt voor publiek en personeel. Het plan is om dit in fasen uit te voeren.

1^e fase 2009-2014

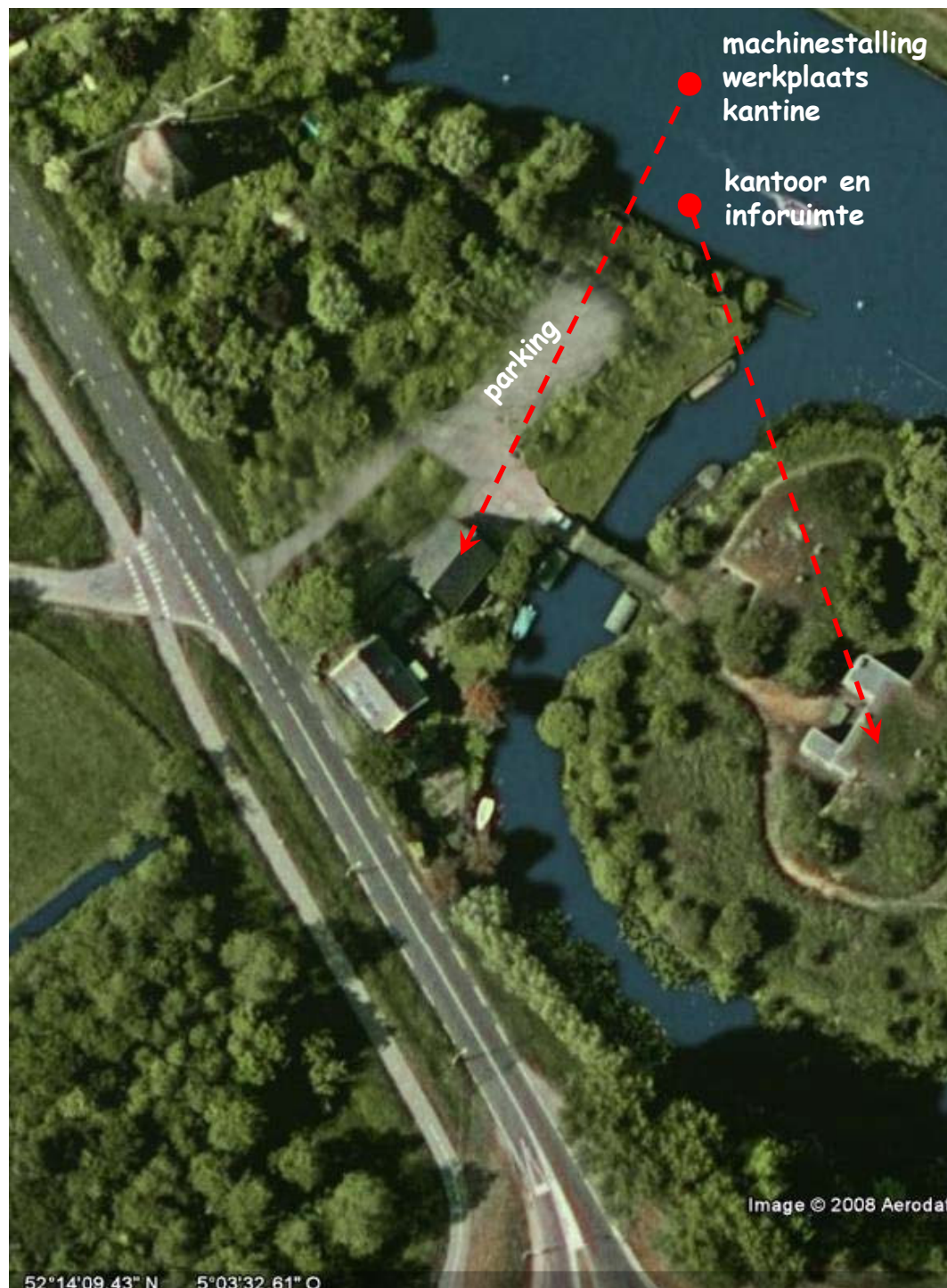
In deze fase wordt het fort gerestaureerd en op een zorgvuldige en eigentijdse manier geschikt gemaakt voor beheerkantoor en info ruimte over bijv. de Hollandse Waterlinie en Natuurmonumenten in de Vechtplassen.

De werktuigenberging met daarin het voormalig kantoor zal nog blijven staan zolang er nog eigen werktuigen zoals trekkers voor het beheer worden gebruikt.

In het voormalig kantoor kan de kantine van het buitenpersoneel worden ondergebracht.

De houten loods blijft werkplaats. Tegenover de houten loods wordt een parkeergelegenheid gemaakt.

2^e fase

In deze fase wordt de machinestalling en kantine gesloopt.

Op deze plek wordt parkeergelegenheid voor bezoekers en personeel gemaakt.

In de houten loods wordt een kleine stalling met werkplaats en kantine ondergebracht.

Verder kan er een aanlegsteiger voor boten worden gebouwd.

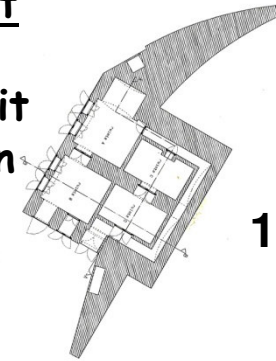
3^e fase

Opknappen molenterrein en maken definitief parkeerterrein voor het totale complex.

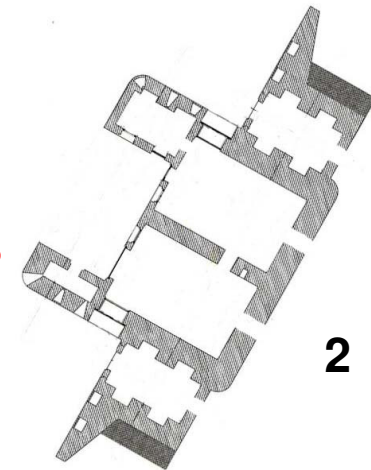
herbestemming fort

het fort bestaat uit
een 3-tal gebouwen

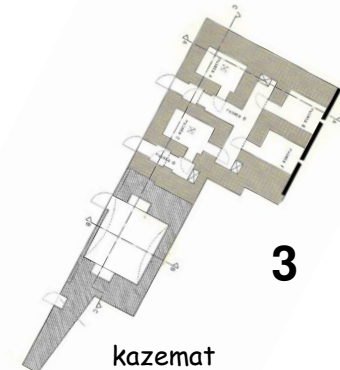
1

kruithuis en wachtlokaal

2

wachthuis

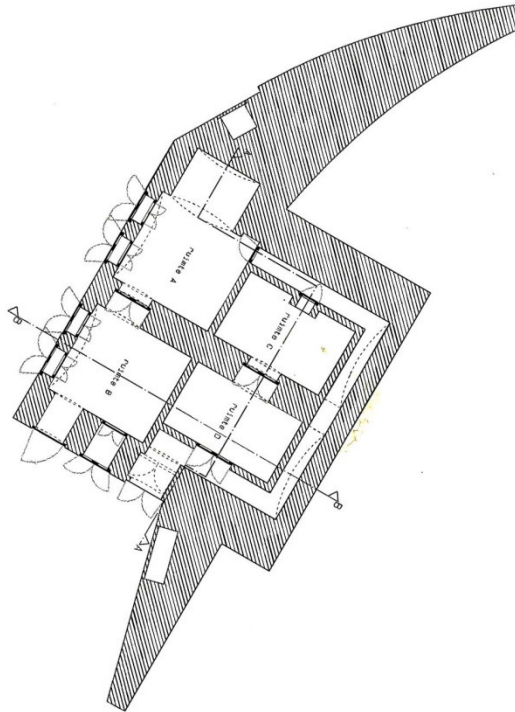

3

kazemat

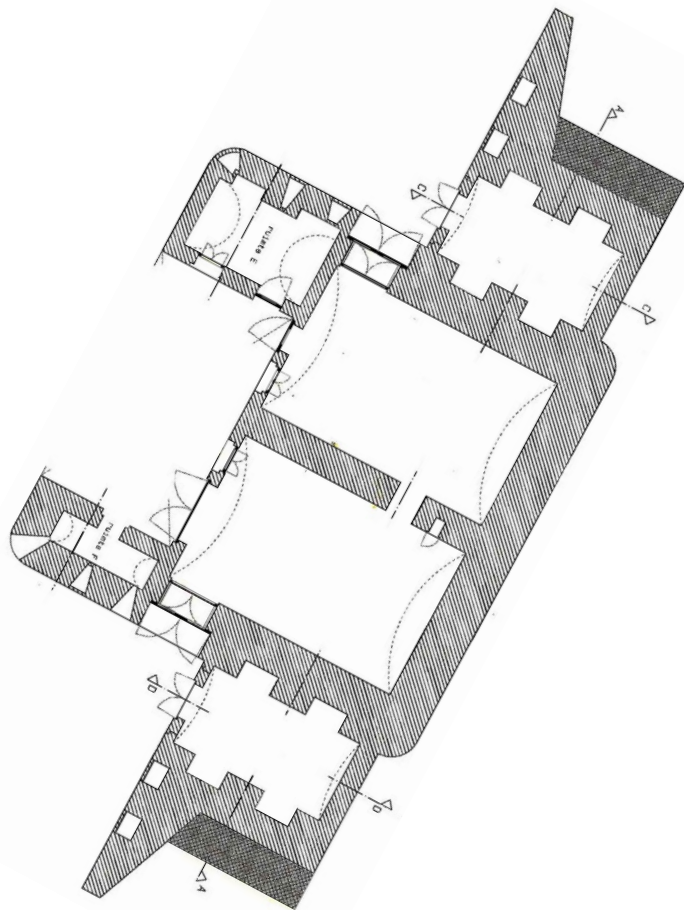
kruithuis en wachtlokaal

Dit kleine gebouw dat direct naast de toegangsbrug ligt kan worden ingericht als presentatie ruimte.

De bezoeker krijgt info over wat de Hollandse waterlinie is en hoe het er op de forten destijds aan toe ging. Ook kan Natuurmonumenten voorlichting geven over bijv. de Vechtpassen.

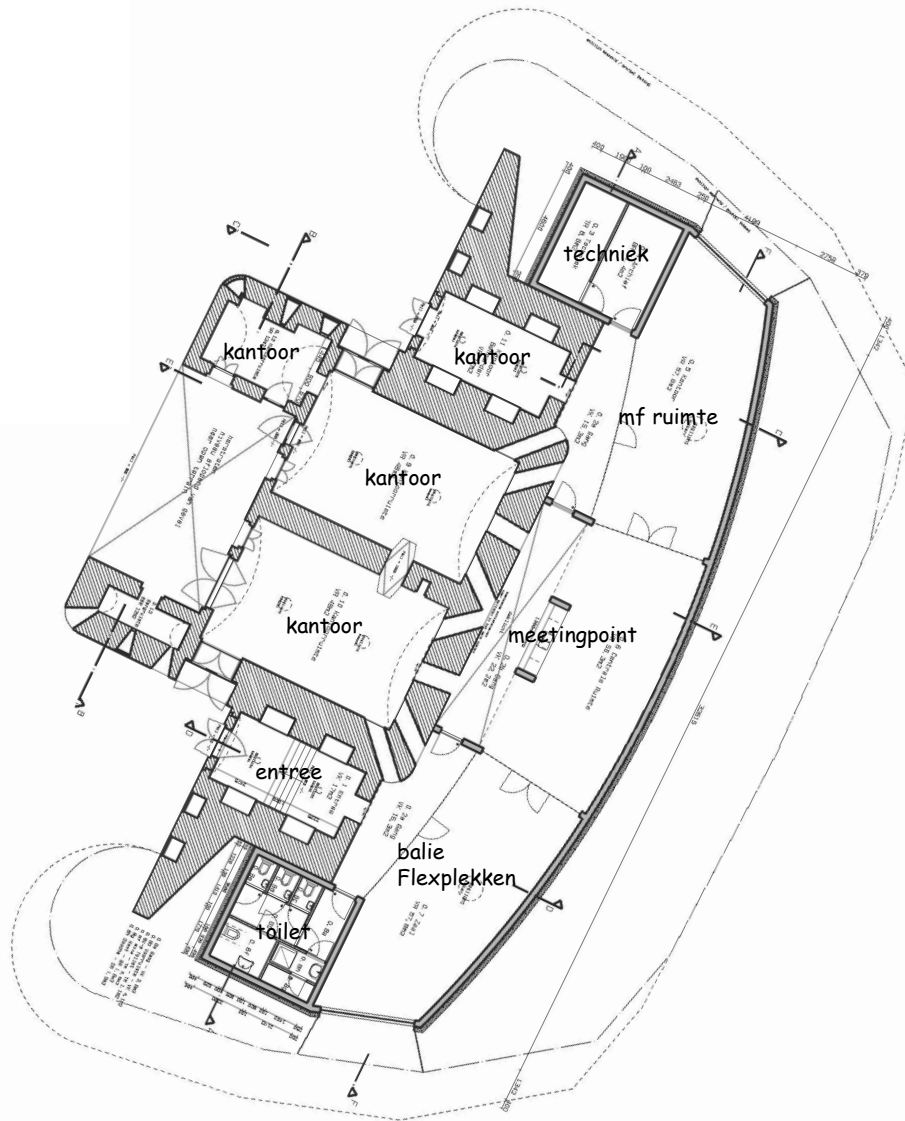
De voormalige wachtlokalen (met daglicht) kunnen ook gebruikt worden voor vergaderen in kleine groepjes.

het wachthuis

Dit gebouw dat in het centrum van het fort ligt en de oorspronkelijke basis van het fort vormt kan geschikt gemaakt worden voor het beheerkantoor. Het heeft veel daglichttoetreding mogelijkheden en kan met zorgvuldige aanpassingen tot een logisch kantoorverblijf worden herbestemd. Uitgangspunt hierbij is dat de historische waarden op zo'n manier worden aangevuld met eigentijdse nieuwe aanpassingen dat deze elkaar versterken.

plan

Om de diverse separate ruimten van het wachthuis te ontsluiten wordt er ondergronds een verbindingsgang gemaakt. Hierbij wordt tevens de oorspronkelijke gevel van het wachthuis weer zichtbaar gemaakt. Om toegang tot de diverse ruimten te krijgen zullen 4 eigentijdse doorbraken (bijv. ruw uithakken) worden gemaakt. Daglicht op de werkplekken komt via ramen en terugliggend glas in openstaande deuropeningen.

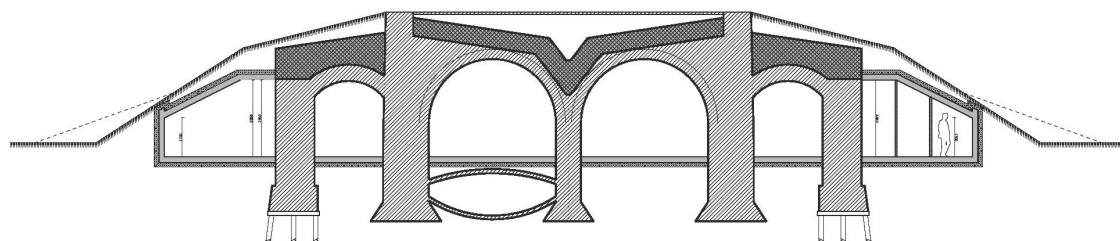
De gang krijgt een lichtstraat die boven op de anaarding ligt en van buiten af dus niet zichtbaar is. De centrale ruimte in de gang onder de lichtstraat is het meetingpoint (kantine, koffie, ontvangst bezoek) voor het personeel.

Aan de gang liggen ook andere facilitaire ruimten zoals toiletten, keuken, schoonmaakkast, archief en copierruimte.

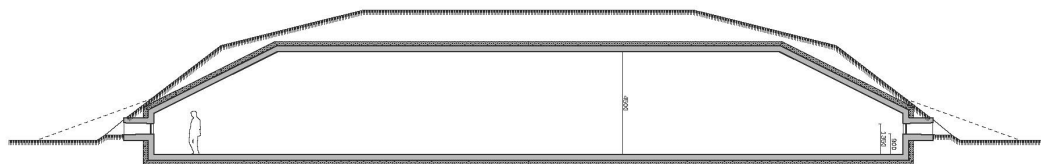
Verder worden ondergronds flexplekken en een multifunctionele ruimte (ontvangen grote groepen, vergaderingen, lezingen) gemaakt.

De daglichttoetreding voor deze ruimten worden verzorgt door twee "schietsleuven" die laag in het talud van de anaarding zitten.

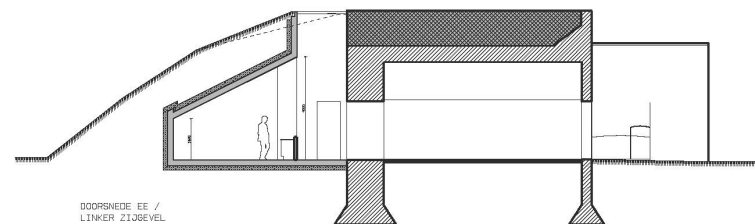

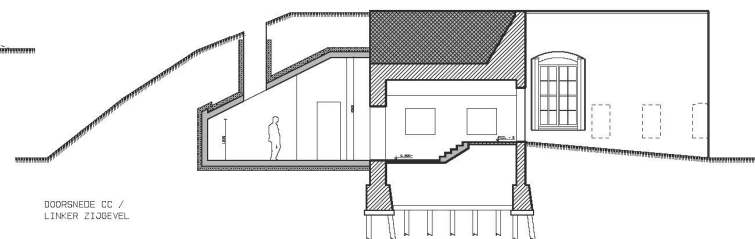
DOORSNED E A

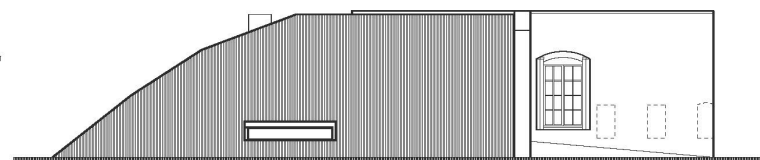
DOORSNED E F

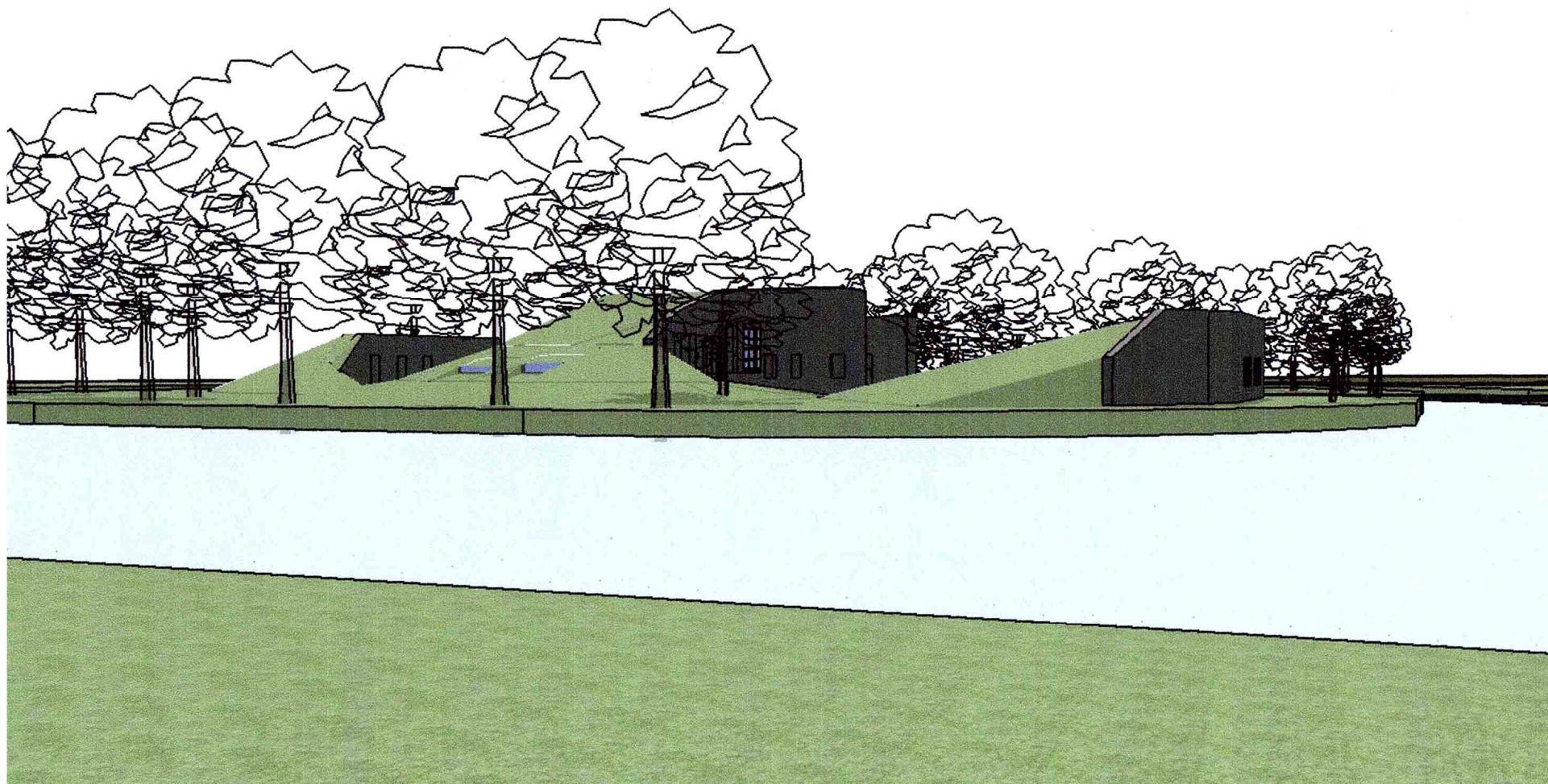
DOORSNED E E /
LINKER ZIJSVEL
RECHTER AANBOLW

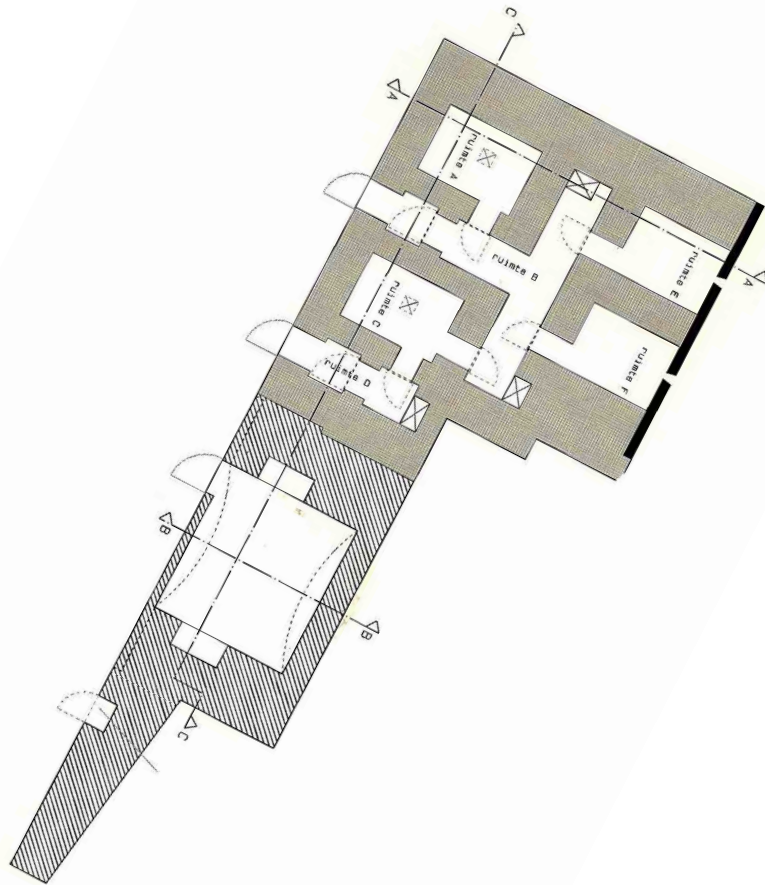
DOORSNED E C /
LINKER ZIJSVEL

LINKER ZIJAANZICHT

de kazemat

Dit gebouw kan na de restauratie wellicht gebruikt worden om de informatievoorziening uit te breiden en als kleine sanitaire voorziening voor een 5-tal kampeerplekken voor fietsers of kanoers. Ook kan het gebruikt worden voor aanvullende techniek zoals bijvoorbeeld een biomassa installatie.

Plompetoren Zeeland
onbemand infocentrum
en uitzichtpunt

Staringkoepel Lochem
onbemand infocentrum
en uitzichtpunt

Fort bij Spijkerboor
excursies en diverse activiteiten

't Capitoel 's Graveland
radio studio Vroege Vogels
en vergaderruimte

Atelier Rik Roland Holst Achtmaal
diverse culturele activiteiten

Boerderij landgoed Hackfort Vorden
Beheerkantoor de Graafschap

Referentiebeelden

Natuurmonumenten heeft veel ervaring met restaureren en herbestemmen van gebouwen. Zo zijn o.a. forten, boerderijen, koetshuizen, follies, kastelen, etc. gerestaureerd waarvan sommige tevens een nieuwe bestemming gevonden.